

**Қазақстан Республикасының Әкімшілік
рәсімдер туралы және әкімшілік сот ісін
жүргізу туралы заңнамасы: практикада
қолдану жүйесі, ерекшеліктері мен
проблемалары**

ӘРПК мазмұны

- Әкімшілік рәсімдер
- Әкімшілік процесс (әкімшілік сот ісін жүргізу, әкімшілік Әділет)
- ~~Әкімшілік құқық бұзушылық~~

Әкімшілік процедуралардың тарихы: Кеңестік кезең

КСРО Жоғарғы Кеңесі Президиумының 1968 жылғы 12 сәуірдегі "азаматтардың ұсыныстарын, арыздары мен шағымдарын қарау тәртібі туралы" Жарлығы.

"Қазақ КСР азаматтығына қабылдау тәртібі туралы" Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесі Төралқасының 1981 жылғы 28 тамыздағы Жарлығы»

"Бау-бақша учаскелерінде салынатын жазғы бау-бақша үйлері мен шаруашылық құрылыстарын пайдалануға қабылдау ережесін бекіту туралы" Қазақ КСР Министрлер Кеңесінің 1985 жылғы 23 мамырдағы қаулысы

"Жүргізушілерді көлік құралдарын басқаруға жіберу, емтихандар қабылдау және азаматтарға жүргізуші куәліктерін беру тәртібі туралы" КСРО Министрлер Кеңесінің 1987 жылғы 6 қаңтардағы қаулысы»

Посткеңестік кезеңдегі процедуралық заңнама (заңдар)

- Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу туралы (1995)
- Лицензиялау туралы (1995)
- Жылжымалы мүлік кепілін тіркеу туралы (1998)
- Жылжымайтын мүлікке құқықтарды мемлекеттік тіркеу туралы (2007)

Әкімшілік рәсімдер туралы Заң (2000)

- 1) мемлекеттік органдар мен лауазымды адамдардың мемлекеттік функциялар мен лауазымдық өкілеттіктерді жүзеге асыру кезінде шешімдер қабылдау мен орындау тәртібі және оларды ресімдеу;
- 2) мемлекеттік аппараттың жұмысын ұйымдастыру рәсімі;
- 3) азаматтардың өз құқықтарын іске асыру жөніндегі өтініштерін қарау рәсімдері, сондай-ақ азаматтардың құқықтары мен заңды мүдделерін әкімшілік қорғау рәсімдері;
- 4) экономика саласында шешімдер қабылдау рәсімдерінің негізгі бастаулары

Мемлекеттік көрсетілетін қызметтер туралы Заң (2013)

Мемлекеттік көрсетілетін қызмет – көрсетілетін қызметті алушылардың өтініш жасауы бойынша немесе өтініш жасауынсыз жеке тәртіппен жүзеге асырылатын және олардың құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін іске асыруға, оларға тиісті материалдық немесе материалдық емес игіліктер беруге бағытталған жекелеген мемлекеттік функцияларды іске асыру нысандарының бірі

Әкімшілік рәсімдер: құқықтық толықтыру

Жаңа қағидалар:

пропорционалдылық
әкімшілік қалауы
сенім құқығын қорғау
ресми талаптарды
теріс пайдалануға
тыйым салу сенімділік
презумпциясы

Жаңа құқықтар:

- тыңдау құқығы
- құжаттарды ұсыну құқығы
- іспен танысу құқығы
- Актілерге қойылатын талаптар

Процедуралық принциптер мен кепілдіктер

Өтініш беру құқығы-конституциялық қағидат, оған сәйкес әркім өз құқықтары мен бостандықтары бойынша өтініш жасай алады

Мүдделі тұлғаға жәрдемдесу міндеті

Қызмет борышы бойынша зерттеу

Қатысушыларды, әсіресе адресатты және тартылған адамдарды қажеттілігіне қарай, белгіленген нақты мән-жайлар туралы, алдағы әкімшілік актінің мазмұны туралы, Әкімшілік актіні шығарар алдында хабардар ету және олардың осы мәселелерге қатысты дәлелдерін тыңдау.

Қатысушыларды тыңдау құқығы, оның ішінде әкімшілік процедураның материалдарымен танысу құқығы (тыңдау құқығын шектеуге негіз бар, мысалы, қолайлы актілер шығару кезінде, сондай-ақ шұғыл және шұғыл шешуді қажет ететін жағдайларда)

Қызмет борышы бойынша зерттеу (инквизициялық принцип)

- Қызметтің борышы бойынша істің мән-жайларын зерттеу қағидаты әкімшілік құқықтың орталық іс жүргізу қағидаты болып табылады, оған сәйкес әкімшілік орган шешім қабылдау үшін қажетті істің мән-жайларын дербес зерттеуге міндетті, бұл ретте ол арыз берушінің дәлелдерімен байланысты емес. Зерттеудің түрі мен көлемін өзі анықтайды.
- Объективті зерттеу принципі мен мерзімдерінің шиеленісі
- Бұл принцип негізгі рөлге ие: Конституцияға сәйкес құқықтық мемлекет қағидасы және онда бекітілген атқарушы биліктің заңдарды сақтау принципі атқарушы биліктің шешім қабылдаған кезде істің шынайы жағдайларына сүйенуін талап етеді. Әкімшілік органның азаматтың дәлелдерімен байланысы мұны қамтамасыз ете алмады. Осылайша, формальды шындықты, тіпті істің жалған мән-жайларын анықтауға болады. Сондықтан әкімшілік орган істің мән-жайын өзі зерттеп, фактілерді анықтауға міндетті. Сонымен қатар, қатысушылардың заңды қорғауына қызмет ету борышы бойынша мән-жайларды зерттеу.
- Тек шешім үшін маңызы бар фактілер зерттелуге жатады. Бұл фактілер материалдық құқық нормаларымен анықталады. Зерттеу принципімен процедураның мерзіміндегі қақтығыс

Қазақстан Республикасының Әкімшілік рәсімдер туралы заңнамасы және Қазақстан Республикасының Әкімшілік сот ісін жүргізу туралы заңнамасы / ӘРПК-нің 1 және 3-баптары/

- 2. Әкімшілік рәсімдерді жүзеге асыру ерекшеліктері Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленеді
- Мемлекеттік органдардың осы Кодексте көзделген ішкі әкімшілік рәсімдерін жүзеге асыру тәртібі Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерінде реттелмеген бөлігінде

Негізгі мәселелер:

- 1. Белгілі бір жағдайда қандай акт әрекет етеді?
  - ӘРПК-нің заңнан басымдығы және заңдағы арнайы норма
- 2. Әкімшілік органдар мен соттарға өтініштер ағыны ұлғаяды
- 3. Мәжбүрлеп орындату шараларын қолдану
- 4. ӘРПК және заңға тәуелді актілер

Алып тастау. Әкімшілік рәсімдер реттелетін қатынастарға қолданылмайды

- 1) Қазақстан Республикасының қылмыстық-процестік, азаматтық процестік заңнамасында және Қазақстан Республикасының әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнамасында;
- 2) Қазақстан Республикасының Конституциялық Кеңесі туралы, Жоғары Сот Кеңесі туралы Қазақстан Республикасының заңнамасында;
- 3) мемлекеттік және бюджеттік жоспарлау түрлерін жүзеге асыру тәртібі бөлігінде Қазақстан Республикасының бюджет заңнамасында;
- 4) Қазақстан Республикасының заңнамалық және өзге де нормативтік құқықтық актілерін әзірлеу, ұсыну, талқылау, қолданысқа енгізу және жариялау тәртібі бөлігінде "Құқықтық актілер туралы" Қазақстан Республикасының Заңында;
- 5) Қазақстан Республикасының сайлау және республикалық референдум туралы заңнамасында;
- 6) Қазақстан Республикасының сыртқы барлау туралы, қарсы барлау, жедел-іздестіру қызметі туралы, сондай-ақ күзетілетін адамдар мен объектілердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету және күзету іс-шараларын жүргізу жөніндегі заңнамасында;
- 7) нотариаттық әрекеттерді жасау бөлігінде Қазақстан Республикасының нотариат туралы заңнамасында реттелетін қатынастарға қолданылмайды.

Әкімшілік Әділет тарихы

Қазақ КСР-ның АІЖК (1963)

Әкімшілік-құқықтық қатынастардан
туындайтын істер бойынша іс жүргізу

Қазақстан Республикасының АІЖК (1999,
2015)

Ерекше талап қою өндірісі

Әкімшілік сот ісін жүргізу

Әкімшілік сот ісін жүргізудің міндеті - жеке тұлғалардың жария-құқықтық қатынастардағы бұзылған немесе даулы құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін, заңды тұлғалардың құқықтары мен заңды мүдделерін тиімді қорғау және қалпына келтіру мақсатында **әкімшілік істерді** әділ, бейтарап және уақтылы шешу.

Әкімшілік сот ісін жүргізу өндіріс түрлері (АІЖК)

нормативтік құқықтық актінің заңдылығына дау айту туралы істер бойынша іс жүргізу кәмелетке толмағандарды арнаулы білім беру ұйымдарына немесе ерекше режимде ұстайтын білім беру ұйымына жіберу туралы істер бойынша іс жүргізу

азаматты психиатриялық стационарға мәжбүрлеп жатқызу туралы істер бойынша іс жүргізу

алкоголизммен, нашақорлықпен немесе уытқұмарлықпен ауыратын азаматты наркологиялық ұйымға мәжбүрлеп емдеуге жіберу туралы істер бойынша іс жүргізу

туберкулезбен ауыратын және емделуден жалтарып жүрген азаматты мәжбүрлеп емдеу туралы істер бойынша іс жүргізу

экстремизмді немесе террористік әрекетті жүзеге асыратын ұйымды экстремистік немесе террористік деп тану туралы, сондай-ақ әкелінетін , басып шығарылатын, әзірленетін және (немесе) таратылатын ақпараттық материалдарды экстремистік немесе террористік деп тану туралы өтініш бойынша іс жүргізу

интернет-казиноны, шетелдік БАҚ өнімдерін заңсыз деп тану туралы арыздар бойынша іс жүргізу

ӘКІМШІЛІК СОТ ІСІН ЖҮРГІЗУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

1. АІЖК-мен байланыс

Әкімшілік сот ісін жүргізуде, Егер ӘРПК-де өзгеше тәртіп көзделмесе, Қазақстан Республикасының Азаматтық іс жүргізу кодексінің ережелері қолданылады

2. Жариялы-құқықтық даулар

-жауапкер келтірген, әкімшілік актімен, әкімшілік сотпен ұштасқан залалдарды өтеу туралы талап

-жария-құқықтық дауларға жатпайтын талаптар бөлініп, соттылығы бойынша тиісті аудандық /қалалық сотқа жіберілуге тиіс пе???

-моральдық зиянды өтеу туралы талап азаматтық сот ісін жүргізу тәртібімен қаралады

3. Тараптардың теңсіздігі

4. Сотқа дейінгі міндетті шағым жасау

ӘКІМШІЛІК СОТ ІСІН ЖҮРГІЗУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

5. Соттың белсенді рөлі

Сот әкімшілік процеске қатысушылардың түсініктемелерімен, арыздарымен, өтінішхаттарымен, олар ұсынған дәлелдермен, дәлелдемелермен және әкімшілік істің өзге де материалдарымен шектеліп қана қоймай, әкімшілік істі дұрыс шешу үшін маңызы бар барлық нақты мән-жайды жан-жақты, толық және объективті түрде зерттейді.

Судья әкімшілік істің нақты және (немесе) заңды тұстарына жататын құқықтық негіздемелер бойынша өзінің алдын ала құқықтық пікірін айтуға құқылы.

Сот өз бастамасы немесе әкімшілік процеске қатысушылардың уәжді өтінішхаты бойынша қосымша материалдар мен дәлелдемелер жинайды, сондай-ақ әкімшілік сот ісін жүргізу міндеттерін шешуге бағытталған өзге де әрекеттерді орындайды.

Жәрдемдесу жою формальды қате? Өтініш беру?

Талаптарды тұжырымдау және өзгерту

Сот талап арыздың негізімен байланысты емес пе? Бірақ талаптардың шегінен шығуға құқығы жоқ

Әкімшілік рәсімді жүзеге асыру кезіндегі азаматтың және ұйымның құқықтық мәртебесі

Әкімшілік процедураның әр кезеңінде азамат құқығы бар:

әкімшілік рәсімді жүзеге асыруға байланысты мәселелер бойынша өз құқықтары мен міндеттері туралы түсініктеме алу;

дәлелдемелерді ұсыну және оларды зерттеуге қатысу, оның ішінде түсініктемелер беру, заттай дәлелдемелерді және өзге де құжаттарды ұсыну;

қарсылық білдіру;

өкілі болу;

ӘРПК белгілеген жағдайларда тыңдалуы тиіс;

іс материалдарымен танысу;

басқа құқықтар.

Заңның қолданылу аясы

Жалпы ескерту: Заң әкімшілік органдардың азаматтарға қатысты барлық жария-құқықтық қызметіне қолданылады.

Қолдану аясын анықтау үшін алып тастау әдісін қолданған дұрыс. Бұл Заң құқықтық қатынастарға қолданылмайды

- Конституциялық-құқықтық сипаттағы
- Заң шығару сипатындағы
- Қылмыстық және қылмыстық іс жүргізу сипатындағы, әкімшілік құқық бұзушылықтарға
- Азаматтық және азаматтық іс жүргізу сипатындағы.

Бұл заң мынадай мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған:

- адам құқықтары мен бостандықтарының сақталуын қамтамасыз етуге;
- құқық үстемдігін қамтамасыз ету.

Аталған Заң жоғарыда көрсетілген мақсаттарға қол жеткізу үшін мыналарды белгілейді:

- құқықтық негіздер;
- принциптері;
- әкімшілік актілерді қабылдауға, өзгертуге және жоюға бағытталған әкімшілік қызметтің рәсімдік қағидалары .
- Заңның ережелерін нақты іс-әрекеттерге, яғни әкімшілік органдардың нақты актілеріне қолдану мүмкіндігі қарастырылған

ӘРПК қашан талап етілуі мүмкін?

А. ӘД мемлекеттік тіркеуді қашан жүргізеді?

В. Мемлекеттік тіркеуден қашан бас тартпақ?

ӘРПК қашан талап етілуі мүмкін?

А. ДЮ мемлекеттік тіркеуді қашан жүргізеді?

Жаңылыс пен арифметикалық қателерді түзету

В. ДЮ мемлекеттік тіркеуден қашан бас тартпақ ?

Тыңдау құқығы

Практикалық мысал

- Қоғамдық бірлестікті мемлекеттік тіркеуден бас тарту
- Себебі: бастамашы азаматтардың жеке басын куәландыратын құжаттардың көшірмелері ұсынылмаған

ӘРПК 14-бап. Формальды талаптарды теріс пайдалануға тыйым салу

Әкімшілік органның, лауазымды адамның әкімшілік рәсімге қатысушының құқығын іске асырудан бас тартуына, шектеуіне, тоқтатуына, сондай-ақ оған Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленбеген талаптарды сақтау мақсатында міндет жүктеуіне тыйым салынады.

Қоғамдық бірлестікті мемлекеттік тіркеу үшін бізге қандай құжаттар қажет?

- 1) Құрылтай съезінде қабылданған Жарғы...
- 2) Құрылтай съезінің ХАТТАМАСЫ...
- 3) Бастамашы азаматтардың тізімі...
- 4) Қоғамдық бірлестіктің орналасқан жерін растайтын құжат...
- 5) Түбіртек, бюджетке төленгенін растайтын өзге де құжат...

ӘРПК 15-бап. Анықтық презумпциясы

1. Әкімшілік рәсімді жүзеге асыру кезінде әкімшілік рәсімге қатысушы ұсынған материалдар, объектілер, құжаттар мен мәліметтер әкімшілік орган, лауазымды адам теріс деп белгілемейінше, анық деп есептеледі.

2. Материалдардың, объектілердің, құжаттар мен мәліметтердің төлнұсқалығына күмән болған кезде әкімшілік орган, лауазымды адам олардың төлнұсқалығын өзі дербес тексеруге міндетті.